

«Бізнес-комунікації», «Медіаекономіка та менеджмент», неможливо забезпечити як потреби ринку, так і високу оплату праці журналіста.

Перспективою подальших досліджень є виявлення причин закриття видань, які протягом першої половини 2014 р. припинили свою діяльність («Коммерсант-Україна», «Капітал», журнали «Контракти», «Інвестгазета»), та прогнозування подальшого розвитку ділової преси України.

Список літератури

1. Гавра Д. П. Деловая журналистика в структурной модели современной журналистики / Д. П. Гавра // Профессия — журналист: вызовы XXI века : сб. матер. междунар. науч. конф. «Журналистика 2006». — М. : Ф-т журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова, 2007. — С. 147–148.
2. Смотровая И. Жанрово-стилевое своеобразие деловой публицистики (на материале современных английских и российских качественных газет) / И. Смотровая // Журналистика конца XX века : материалы науч.-практ. конф. студ. и аспирантов 17, 18 ноября 2000 года. — Воронеж : Изд-во ВГУ, 2000. — С. 138–139.
3. Соболева Е. Г. Специфика текстов деловой журналистики / Е. Г. Соболева // Средства массовой информации в современном мире. Петербургские чтения : матер. межвуз. науч.-практ. конф. / под. ред. В. И. Конькова. — СПб. : Роза мира, 2004. — С. 92–93.
4. Тертычный А. А. Аналитический инструментарий журналиста / А. А. Тертычный // Деловая пресса России: настоящее и будущее. — М., 1999. — С. 160–185.
5. Титов С. Сегодняшняя деловая журналистика соответствует состоянию экономики и уровню экономической грамотности населения / С. Титов // Деловая пресса России: настоящее и будущее / сост. В. Давыдов, М. Дзялошинская. — М., 1999. — С. 96–99.
6. Юрков А. А. Синергетический потенциал менеджмента деловой печати / А. А. Юрков // Средства массовой информации в современном мире. Петербургские чтения : тезисы межвуз. науч.-практ. конф. — СПб., 2007. — С. 41.
7. Ярмиш Ю. Ф. Публіцистика ділової людини / Ю. Ф. Ярмиш // Нові тенденції розвитку ЗМІ в посттоталітарний період. — Київ, 1999. — С. 109–115.

Надійшла до редколегії 18.09.2014 р.

УДК [002.1:336.764/.768]– 028.6

О. В. ДРОЗДОВА

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ БІРЖОВИХ УГОД

Досліджено теоретичні та практичні аспекти документаційного забезпечення товарних бірж на прикладі розгляду внутрішніх документів функціонування бірж і біржових угод (купівлі-продажу, форвардні, ф'ючерсні, опціонні тощо).

Ключові слова: біржові угоди, документаційне забезпечення, товарні біржі, форвардні угоди, ф'ючерсні угоди, опціонні угоди.

Исследованы теоретические и практические аспекты документационного обеспечения товарных бирж на примере рассмотрения внутривалютных документов функционирования бирж и биржевых соглашений (покупки-продажи, форвардные, фьючерсные, опционные и др.).

Ключевые слова: биржевые соглашения, документационное обеспечение, товарные биржи, форвардные соглашения, фьючерсные соглашения, опционные соглашения.

The theoretical and practical aspects of the documentation providing of commodity exchanges as undertaken on the example of consideration of functioning of exchanges and exchange agreements (to the purchase-sale, forward, future-trading, option and other) are explored.

Key words: exchange business, documentation providing, commodity exchanges, forward agreements, futures-trading agreements, option agreements.

Комерція України нині характеризується структурними змінами, які спричинені загальносвітовими, національними та регіональними тенденціями. Ці зміни відкривають перед комерційною сферою інноваційні можливості, зумовлені реаліями світової економічної кризи [1, с. 8–9]. Сучасне різноманіття форм біржових операцій, удосконалення біржової торгівлі створюють основу для ефективного функціонування ринкового механізму України та якісного документаційного забезпечення біржових операцій.

У науковій літературі біржовим угодам присвячені праці Т. М. Циганкової і В. С. Щербини, котрі досліджують види біржових угод [2, 3]. Питання документаційного забезпечення діяльності товарних бірж фрагментарно наведене в економічних словниках, довідниках, побіжно висвітлено в навчальних підручниках економічно-торговельного спрямування: В. К. Збарського, В. В. Апопія, М. І. Фединського, Г. В. Осовської, О. О. Юшкевич та ін. [4–7]. На нашу думку, незважаючи на наукові пошуки та вагомі здобутки, нині недостатньо висвітлені питання документаційного забезпечення біржової діяльності, провідну роль у якому відіграють біржові угоди. Зважаючи на актуальність питання вдосконалення документаційного забезпечення торговельної діяльності України, необхідно визначити ефективність функціонування біржової діяльності.

Мета статті — розглянути теоретичні та практичні аспекти реалізації документаційного забезпечення товарних бірж.

З метою розуміння процесу укладання біржових угод проаналізуємо основні аспекти організації роботи товарних бірж.

Діяльність товарної біржі детально характеризують А. Г. Загородній і Г. Л. Вознюк у «Фінансово-економічному словнику»: «Біржа товарна діє на засадах самоврядування, господарської самостійності, є юридичною особою; забезпечує створення умов для проведення

біржової торгівлі, регулювання біржових операцій, регулювання цін через співвідношення попиту і пропозиції товару; збирання, опрацювання і поширення інформації, пов'язаної з кон'юнктурою ринку» [8, с. 58]. Тобто це — структура, де укладаються торгові угоди, контракти, формуються ціни на базі попиту та пропозиції, надаються послуги, які допомагають продавцям і покупцям здійснити акт купівлі-продажу

Існують декілька видів бірж: спеціалізовані (об'єктом угод на них є певний товар: цукрова біржа, біржа зерна тощо); універсальні (реалізуються угоди щодо широкого асортименту товарів та ін.); товарні; фондові (функціонуючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами); опціонна (спеціалізація біржі на торгівлі опціонами); ф'ючерсні біржі (на них здійснюються безтоварні угоди на певний термін) [9, с. 59].

Серед означеного переліку виокремлюються товарні біржі для регулювання угод із товаром, і фондові біржі, призначені для організації торгівлі цінними паперами. Офіційним друкованим виданням фондової біржі, в якому подаються курси цінних паперів, що котируються на ній, є бюлетень фондової біржі. Він випускається щодня і в ньому вказується перелік цінних паперів; вищій, нижчий і заключний курси з кожного виду цінних паперів [10, с. 107].

Предметом дослідження цієї статті є товарні біржі, які здійснюють комерційну діяльність і надають послуги щодо укладання біржових угод.

Товарні біржі, у свою чергу, класифікують за найсуттєвішими ознаками: регіоном (національні, міжрегіональні, міжнародні); ступенем відкритості (відкриті, публічні, закриті); організаційно-правовими формами діяльності (АТ відкритого та закритого типів, товариства з обмеженою відповідальністю, інші форми); способом укладання біржових угод (реального товару, ф'ючерсні, опціонні, форвардні).

Крім того, товарні біржі здійснюють свою діяльність на основі Закону України «Про товарну біржу» від 10 грудня 1991 р. зі змінами від 26 січня 1993 р. і внутрішніх документів — Статуту біржі та Правил біржової торгівлі, біржового арбітражу [11].

Серед основних функцій товарної біржі виокремлюють такі: розробка стандартів на реалізовану через біржу продукцію; котирування цін; інформаційна діяльність тощо. До складу біржового апарату входять брокерські контори, від діяльності яких залежить успішна діяльність товарних бірж, які здійснюють біржову торгівлю та оформлюють угоди.

За даними статистичного щорічника України за 2012 р., підготовленого Державною службою статистики України, на 2013 р. зареєстровано 574 товарні біржі, кількість яких порівняно з 1996 р. збільшилася на 500, що свідчить про збільшення чисельності та функціонування бірж в Україні [12, с.269].

Розглянемо детальніше внутрішні документи, які регулюють діяльність товарних бірж. Це — Державна комісія з антимонопольної політики, яка видає ліцензії на організацію біржової торгівлі на підставі таких документів: заяви; статуту біржі; засновницького договору; свідоцтва про державну реєстрацію; правил торгівлі на біржі; документа, який підтверджує перерахування мінімального розміру капіталу біржі відповідно до порядку, встановленого організаційно-правовою формою; ордера на приміщення для проведення торгів або відповідного договору оренди на зазначене приміщення; списку засновників і розподілу між ними частки (в процентах) в уставному капіталі біржі із зазначенням для фізичних осіб їх посад [13, с. 97].

Інший документ, який регулює діяльність бірж, — статут — має такі необхідні реквізити: структуру управління й органи контролю біржі, порядок прийняття рішень; розмір статутного капіталу; перелік і порядок формування постійних фондів; максимальну кількість членів біржі; порядок прийому до членів біржі, призупинення і припинення членства в біржі; права й обов'язки членів біржі та інших учасників біржової торгівлі; порядок вирішення суперечок між учасниками біржової торгівлі з біржових справ, діяльності біржі та ін. [13, с. 97].

Важливим нормативним документом є правила біржової торгівлі з такими складовими реквізитами: порядок здійснення біржових торгів; види біржових угод; найменування товарних секцій; перелік основних структурних підрозділів біржі; порядок інформування учасників біржової торгівлі про наступні біржові торги; порядок реєстрації та обліку біржових угод; котирування цін біржових товарів й інформування про товарні ринки та ринкову кон'юнктуру біржових товарів; контроль над процесом ціноутворення на біржі; перелік порушень, через які біржа накладає штраф; розміри відрахувань, зборів, тарифів [13, с. 98].

Отже, серед внутрішніх документів, що регулюють діяльність товарних бірж, виокремлюють: ліцензію на організацію біржової діяльності, статут, правила біржової торгівлі.

В Україні не існує класифікаційної характеристики біржових угод, оскільки класифікаційні ознаки для розгляду біржових угод різні. Звернемося до класифікації в науковій літературі інших країн. Наприклад, Постанова Ради Міністрів РРФСР від 20 березня 1991 р. № 161 «Про діяльність товарних бірж у РРФСР» визначає такі види біржових угод: купівлі-продажу реального товару; форвардні; ф'ючерсні; опціонні [4].

Біржові угоди укладаються на реалізацію через біржу сільськогосподарських товарів, промислової сировини, продукції її переробки. За 2012 р. на товарних біржах укладено 1185.444 угоди, що порівняно з 2000 р. збільшилося на 1163.824, оскільки у 2000 р. їх укладено 21620 [12, с. 269].

Серед базових операцій товарної біржі, які оформлюються документами, виокремлюють ф'ючерсні контракти — це угоди на покупку чи продаж товару в майбутньому; та форвардні контракти — угоди сторін на угоду в майбутньому за попередньо встановленою ціною.

Розглянемо біржові угоди, які поділяються залежно від дій з товаром на:

- ті, що здійснюються з реальним товаром, які можуть бути з коротким терміном доставки («спот»), або угоди з відтермінуванням постачання реального товару (угоди «форвард» або форвардські угоди);
- ті, що укладаються на термін без реального товару.

Форвардний контракт (угода) має різновиди:

- із заставою (один контрагент виплачує іншому суму, визначену договором як гарантію виконання зобов'язань);
- із премією (його умовами передбачено, що один із контрагентів на основі заяви до визначеного дня за винагороду має право вимагати від контрагента виконання зобов'язань за договором або відмовитися від угоди);
- з кредитом (між брокером і клієнтом, за якою перший самостійно продає товар на біржі й повертає кредит банкові);
- з умовою (брокер повинен виконати доручення клієнта, але він має право відмовитися).

Привертають увагу біржові угоди з умовою, які укладаються з реальним товаром, коли продаж одного товару здійснюється за умови одночасної купівлі іншого товару. Такі угоди укладаються на відкритих (публічних) торгах за посередництва брокера, а розрахунки мають грошову форму.

Важливими є угоди із заставою (реальним товаром), які передбачають, що під час їх укладання один контрагент виплачує іншому певну суму грошової застави як гарантію своїх зобов'язань відповідно до біржового контракту. Залежно від ризику невиконання зобов'язань розрізняють угоди із заставою на купівлю (платником застави є покупець) і угоди із заставою на продаж (платником застави є продавець; у цьому разі забезпечується страхова гарантія постачання товарів в означений строк).

Біржові угоди з реальним товаром (форвардні угоди) мають таку класифікацію (табл. 1).

Означені особливості укладання біржових угод характерні лише для української біржової практики та спричинені нестабільністю ринку в умовах спаду виробництва й інфляції. У світовій практиці ці види біржових угод не використовуються.

Серед регулюючих біржових документів виокремимо доручення на здійснення біржової угоди, що є угодою з брокером на проведення торгової операції і мають такі реквізити: кількість товару, термін доставки, цінові умови [14, с. 119].

Таблиця 1

Класифікація біржових угод із реальним товаром

Класифікаційна ознака	Назва біржової угоди з реальним товаром
за строками поставки	з негайною поставкою («спот» або «кеш»); з поставкою в майбутньому періоді
за умовами ознайомлення з товаром	без попереднього ознайомлення; на основі ознайомлення з усією партією або зразком товару; за стандартами ТУ
за формуванням контрактних цін	за ціною на біржі під час проведення біржової угоди; за ціною, яка фіксується згодом
за особливими умовами здійснення біржової угоди	бартерні біржові угоди; з умовою; із заставою

Ключовими перевагами ф'ючерсних угод є: купівля або продаж не реального товару, а лише контрактів на нього в наступному періоді (до одного року). Упровадження таких угод передбачає вивчення товарного ринку й розробки типового біржового контракту. Отже, ф'ючерсні контракти зменшують ціновий ризик й охоплюють:

- кількість товару, яка розкривається одним контрактом («лот»); для характеристики загальної партії товару за ф'ючерсною угодою використовують показники не натуральних вимірників, а кількості біржових контрактів (наприклад, обсяг ф'ючерсної угоди — 7 біржових контрактів);
- якісний стандарт товару — ф'ючерсні угоди можуть укладатися лише за одним якісним сортом, який називається базисним [15].

Звернемо увагу на ф'ючерсні угоди, які використовуються для страхування від можливих втрат у разі зміни ринкових цін. Особливістю є те, що угоди переважно фіктивні, оскільки існує непрямої зв'язок із ринком реального товару через хеджування (біржову операцію, що страхує ціни і прибутки під час здійснення ф'ючерсних угод), угоди знеособлюються, між покущем і продавцем існує госпрозрахункова плата. Різновидом означених угод є опціонні угоди. Опціон — це особливий вид біржових угод з обмеженими ф'ючерсними операціями. Раніше опціони мали назву «угоди з премією», «привілеї», «гарантії від збитків» тощо. Розглянемо визначення опціону: «...отримуване за певну плату право купувати або

продавати цінні папери, товари або валюту протягом певного періоду часу за встановленою ціною, яке зафіксоване в договорі на конкретну угоду» [14, с. 312]. Опціони мають внутрішню класифікацію:

- біржовий (укладається на біржі);
- позабіржовий (укладається на позабіржовому ринку, переважно телефоном);
- валютний (зазначається право вибору альтернативних валютних умов контракту);
- на відсоткову ставку (призначений для страхування від відсоткового ризику, а предмет договору — банківська відсоткова ставка);
- покупця (надає право власникові купити означений у ньому товар протягом певного часу за фіксованою ціною);
- продавця (надає право продажу товару протягом певного періоду за фіксованою ціною);
- європейський (може бути використаний тільки в останній день його дії) [14, с. 312].

Визначення ф'ючерсного контракту в Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» і Положенні про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів (затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1999 р. № 632) не погоджені. Якщо в Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» ф'ючерсний контракт передбачає фіксацію ціни на момент виконання зобов'язань сторонами контракту, то в Положенні ціна цього контракту повинна фіксуватися на момент укладання зобов'язань сторонами контракту. Такий підхід законодавця розкритиковано в науковій літературі, про що зазначає у своїх працях професор О. М. Сохацька [16].

Крім означених угод, розрізняють біржові угоди залежно від оплати:

- касові, з оплатою вартості товару негайно або через 2–3 дні;
- термінові з оплатою укладеного контракту в зазначений термін;
- спекулятивні угоди, що укладаються з метою отримання прибутку [14, с. 461].

Відповідно до результатів аналізу змісту біржових угод, зазначимо, що їх зміст, крім назви товару, кількості, ціни, місця і терміну виконання, не підлягають розголошенню. Постає питання щодо правильності укладання біржової угоди та неможливості здійснення перевірки оформлення цих документів.

Отже, товарні біржі функціонують на основі внутрішньої документації, до якої належать: ліцензія на організацію біржової діяльності, правила біржової торгівлі, статут. Результатом функціонування бірж є укладання біржових угод, які мають різні ознаки для класифікації. Так, залежно від дій із товаром розрізняють форвардні та ф'ючерсні біржові угоди із внутрішньою класифікацією, залежно

від оплати — біржові угоди з негайною оплатою, термінові та спекулятивні. У подальших наукових дослідженнях доцільно проаналізувати терміни біржової діяльності: «біржовий договір» і «біржова угода», «біржовий договір обслуговування», «сегментація біржових угод» тощо.

Список літератури

1. Балабан М. П. Вітчизняні торговельні мережі в умовах глобалізації: проблеми розвитку в конкурентному середовищі / М. П. Балабан, Т. О. Коваль, С. І. Панченко, Є. О. Звонков // Мережевий бізнес і внутрішня торгівля України : матеріали міжнар. наук. інтернет-конф., 28–29 квіт. 2011 р. — Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. — 233 с.
2. Циганкова Т. М. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : монографія / Т. М. Циганкова. — Київ : КНЕУ, 2008. — 660 с.
3. Щербина В. С. Господарське право : навч. підруч. / В. С. Щербина. — 4-те вид., перероб. і допов. — Київ : Юрінком Інтер, 2009. — 640 с.
4. Збарський В. К. Біржі і біржова діяльність: їх роль та призначення в становленні ринкової економіки : курс лекцій для системи післядип. навч. сільськогосп. кадрів [Електронний ресурс] / В. К. Збарський. — Київ, 1998. — Режим доступу: <http://works.tarefer.ru/11/100005/index.html>. — Назва з екрана.
5. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич. — К. : Кондор, 2007. — 358 с.
6. Фединский Ю. И. Справочник официальных определений и терминов по экономике и финансам / Ю. И. Фединский. — М. : Экзамен, 2002. — 640 с.
7. Апопій В. В. Організація торгівлі : навч. підруч. / В. В. Апопій, І. П. Мащук, В. М. Рябицький та ін. — 2-ге вид., перероб. і допов. — Київ : Центр навч. л-ри, 2005. — 617 с.
8. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. — 714 с.
9. Хурса М. М. Комерційна діяльність на ринку товарів і послуг: навч.-метод. посіб. / М. М. Хурса. — Полтава : ПУЕТ, 2012. — 199 с.
10. Алексеев Л. М. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) / Л. М. Алексеев, В. М. Олексієнко. — Тернопіль : Астон, 2003. — 672 с.
11. Про товарну біржу: Закон України від 10.12.91 р. № 1956 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 10. — Ст. 139.
12. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленка; Державна служба статистики України. — Київ : ТОВ «Август Трейд», 2013. — 551 с.
13. Дашков Л. П. Коммерция и технология торговли: учебник / Л. П. Дашков, В. К. Памбухчиянц. — М. : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. — 448 с.
14. Коноплицький В. А. Економічний словник : тлумачно-термін. / В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. — Київ : КНТ, 2007. — 580 с.

15. Біржове право [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://slv.com.ua/bookz/169/5238.html>. — Назва з екрана.
16. Сохацька О. М. Біржова справа : навч. підруч. [Електронний ресурс] / О. М. Сохацька. — Режим доступу: http://bestmir.net/component/option,com_remository...117. — Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 10.09.2014 р.

УДК [930.25:004](477.53)

Ю. М. ЧІЧІПАН

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджуються розвиток автоматизації всіх видів діяльності архівів Полтавської області та застосування систем електронного документообігу в системі архівних установ.

Ключові слова: електронний ресурс, веб-портал, електронний архів, електронний документ.

Исследуются развитие автоматизации всех видов деятельности архивов Полтавской области и применение систем электронного документооборота в системе архивных учреждений.

Ключевые слова: электронный ресурс, веб-портал, электронный архив, электронный документ.

The development of all kinds of automating Archives Poltava region and the use of electronic documents in the system of archival institutions are explored.

Key words: electronic source, web portal, e-mail archive, electronic document.

Еволюція інформаційного суспільства сприяє автоматизації людської діяльності, зокрема широкому впровадженню електронних документів, електронного документообігу й створенню електронних архівів. Сучасною тенденцією розвитку інформаційних технологій є значне збільшення обсягів інформації, необхідної для прийняття рішень — тож виникає необхідність обробляти документи в більшій кількості, ніж раніше.

Традиційні методи роботи з документами стають при цьому мало-ефективними, паперові документи з часом поступаються місцем документам на електронних носіях. У європейських країнах набуто суттєвого досвіду з функціонування електронного документообігу на всіх етапах життєвого циклу документа поряд з традиційним, а інколи електронний документообіг навіть перевищує паперовий. При цьому електронні документи мають таку ж юридичну чинність, як і традиційні. Крім того, в Європі й Америці широко створюються електронні архіви відкритого доступу до наукових та гуманітарних знань (наукових публікацій).